

KRONOLOOGIA¹

EESTI RAHASÜSTEEMI PÕHIALUSED JA ARENG TAASISEISESVUSE AJAL

Põhiseaduse paragrahvi 111 on Eesti Pangale pandud kohustus korraldada raharinglust ja seista hea riigi vääringu stabiilsuse eest. Sellest suurest kohustusest lähtuvalt on sõnastatud ka keskpanga missioon: tagada hinnastabiilsus Eestis. Stabiilne hinnatase annab nii ettevõtetele kui ka tavakodanikele kindlustunde – nad võivad oma säästmis-, tarbimis- ja investeerimiskäitumise pikaks ajaks ette kavandada. Raha stabiilsus on ühiskonna pikaajalise eduka majandusarengu alus.

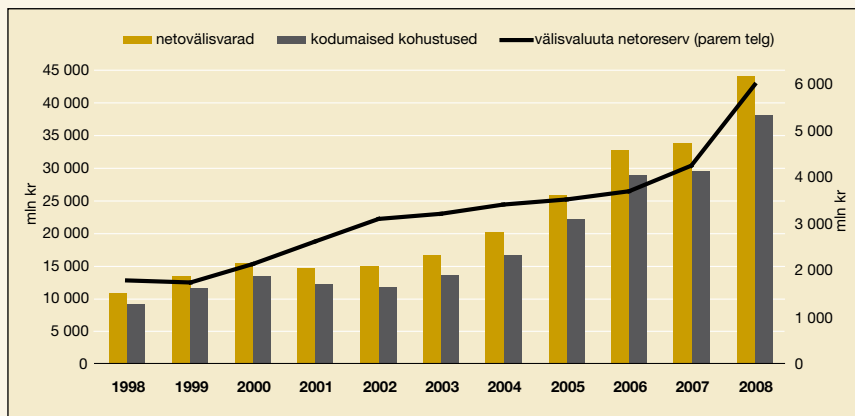
Alates 1992. aasta rahareformist rakendus Eestis **valuutakomitee** rangetel reeglitel põhinev rahasüsteem, mis on edukalt kasutusel tänini. Eesti rahasüsteemis tagatakse hinnastabiilsus stabiilse vahetuskursiga. Vahetuskursi juhtimisel rakendatakse valuutakomitee põhimõtteid. Eesti krooni kurss eurosse on fikseeritud: 1 euro = 15,6466 krooni². Eesti kroon on vabalt konverteeritav, mis tähendab, et puuduvad piirangud kapitali vabale liikumisele.

Valuutakomitee on rangetel reeglitel põhinev automaatne süsteem. Eesti krooni fikseeritud kursi säilitamiseks peavad keskpanga kohustused (sh baasraha hulk majanduses) olema täielikult tagatud välisvaluuta- või kullareservidega (vt joonis 1). Eesti valuutakomitee ei ole eraldiseisev institutsioon, vaid toimib osana keskpanga tegevusest. Seega ei saa Eestis piirduda välisvaluutareservide hoidmisega ainult baasraha katteks (nagu mõne meist erineva valuutakomitee puhul), vaid reservidega peavad olema tagatud kõik Eesti Panga kohustused ja antud garantiid.

Eesti Pank tegutseb muudest riigiasutustest sõltumatult. Valuutakomitee tingimustes on keskpangal seadusega keelatud nii otseselt kui ka kaudselt krediteerida keskvalitsust ja kohalikke omavalitsusi. Eesti krooni tagamise seaduse kohaselt ei ole Eesti Pangal õigust krooni vahetuskursi devalveerida.

¹ Käesolev kronoloogia kattub suures osas Eesti Panga 2008. aasta aruandes avaldatuga, kuid hõlmab vähem teemavaldkondi ja on samas mõnes osas üksikasjalikum.

² See on võrdväärne 1992. aasta rahareformi käigus kehtestatud Eesti krooni vahetuskursiga Saksa margasse (1 mark = 8 krooni).

Joonis 1. Eesti Panga netovälisvarad, kodumaised kohustused ja välisvaluuta netoreserv

Mis on valuutakomitee?

Tänapäevaste valuutakomitee süsteemide suhtelisele mitmekesisusele vaatamata on neil enamasti kolm iseloomulikku ühisjoont:

- ankurvaluuta suhtes fikseeritud vahetuskurss;
- valuutakomitee kohustused – sularaha ja hoiused – on täielikult kaetud intressi kandvate ja kvaliteetsete välisvaluutareservidega;
- valuuta on täielikult konverteeritav nii jooksev- kui ka kapitali- ja finantskonto tehinguteks.

Eesti Panga käsutuses olevad rahapoliitika instrumendid

Eesti Panga olulisemad rahapoliitika instrumendid on **välisvaluuta ostu-müügi püsi-võimalus (valuutaaken)** ning pankadele kehtestatud **kohustusliku reservi nõue**. Valuutaaken on moodustatud pankadele piisava kroonilikkviidsuse tagamiseks. Kohustusliku reservi nõue on kehtestatud finantssüsteemi likviidsusvarude reguleerimiseks.

Fikseeritud vahetuskursi süsteemi korral on majanduse stabiliseerimisel tähtis roll valit-suse eelarvepoliitikal. Konservatiivset ja tasakaalule suunatud eelarvepoliitikat on vaja majanduse jätkusuutlikkuse tagamiseks. Valuutakomitee sujuva toimimise oluline eel-dus on ka reaalsektori, eriti tööturu paindlikkus. Fikseeritud vahetuskursi korral ei saa

majandus tasakaalustuda vahetuskursi muutuse kaudu. Seega peab kohanemine toimuma reaalmajanduse poolel ehk palkades ja hindades.

Kohustuslikud reservid ja ülereservid (hoiustamise püsivõimalus)

Kohustusliku reservi nõue on pankadele kehtestatud finantssüsteemi likviidsusvarude reguleerimiseks. Valuutakomitee puhul on piisavalt suur likviidsusvaru parim vahend arveldussüsteemi ja kogu finantssüsteemi ohustavate likviidsusriskide maandamiseks. Seega annab valuutakomitee Eesti kohustusliku reservi instrumendile tunduvalt tugevama kaalu kui teistsuguses raamistikus, aidates mõningal määral kompenseerida teiste instrumentide puudumist või neile seatud piiranguid.

Kõige selle tõttu on kohustusliku reservi määr – praegu 15% – Eestis valuutakomitee tingimustes kõrgem kui Euroopa Liidu teistes riikides. Eesti Pangas hoitavaid reserve tasustatakse Euroopa Keskpanga hoiuseintressimäära alusel, et vähendada kõrge reservinõude negatiivset mõju finantsvahenduse struktuurile, intressimarginaalile ja teenustasudele ning muuta rahapoliitika operatsioonilist raamistikku turulähedasemaks. Selleks, et luua suurem puhver igapäevasteks arveldusteks, mis aitaks pankadel vähendada likviidsusriski ning stabiliseerida pankadevahelise rahaturu intressimäära, järgitakse kohustusliku reservi nõude täitmisel kuu keskmise täitmise põhimõtet.

Selleks, et vähendada võimalikke turumoonutusi ning samal ajal säilitada suuri likviidsuspuhvreid, on kohustuslike reservide süsteemis rakendatud välisvarade arvestatavus. Likviidsuse seisukohalt ei ole põhimõttelist vahet, kas reservinõuet täidetakse kroonihoiustes või kvaliteetsetes ja kiiresti realiseeritavates välisvarades. Ühtlasi vähenevad turumoonutused, sest osa reservinõudest täidetakse turuinstrumentidega. Välisvarade arvestatavus võimaldab ka kohustuslikku krooni reservi taset suhteliselt lihtsamalt alandada, säilitades samal ajal piisavad likviidsuspuhvrid.

Eesti Panga valuuta ostu-müügi püsivõimalus

Eesti valuutakomiteel põhinevas rahasüsteemis juhitakse pankade likviidsust eelkõige välisvaluuta ostu-müügi püsivõimaluse vahendusel. Eestis tegutsemise luba omavatel krediitdiasutustel on õigus kehtiva korra³ kohaselt teha Eesti Pangaga piiranguteta ostu- ja müügitehinguid Eesti krooni ja välisvaluutadega (praegu kümne erineva vääringuga).

³ Eesti Panga presidendi 14.03.2002 määrus nr 5 „Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediitdiasutuste vaheliste välisvaluuta ostu- ja müügitingimuste kord”.

Lisaks võib Eesti Pank teha krediidiastutustega ostu- ja müügitehinguid kõigis teistes Eesti Panga ametlikult noteeritavates valuutades ja Eesti krooni või Eesti Panga noteeritava kahe erineva välisvaluutaga. Pankadel on võimalus müüa Eesti Pangale kroonide vastu väärtpabereid.⁴ Seda võimalust aga ei ole pangad siiani kasutanud.

Eesti krooni kõrge likviidsuse tagamiseks ja kapitali vaba liikumise soodustamiseks puudub Eesti krooni ja euro ostu- ja müügitehingutes ostu-müügi kursierinevus. Eesti Panga ja krediidiastutuste Eesti krooni ja ankurvaluuta euro ostu- ja müügitehingud toimuvad Eesti Panga noteeritava kursiga (1 euro = 15,6466 krooni). Kursierinevuste puudumine soodustab välisvaluutas likviidsuspuhvide loomist (sh välisvarade arvestatavuse kasutamist kohustusliku reservi nõude täitmisel), stabiliseerib Eesti laenu intressimäärasid ja vähendab kodumaise pankadevahelise turu rolli. Välismanduses olevate pankade jaoks lihtsustab kursierinevuse puudumine vahendite kaasamist emapangalt. Kõikide teiste valuutadega tehakse tehinguid valuutade turukursside ning Eesti krooni ja euro kursi alusel.

Tehingud valuutaaknas määravad baasraha hulga majanduses. Baasraha pakkumise muutusega kaasneb samaväärne muutus keskpanga välisvaluuta-reservides. Keskpank ei kehtesta rahapoliitika intressimäärasid ega juhi rahapakkumist ka muul moel. Valuutakomitee süsteemi tingimustes saab Eesti Pank teoreetiliselt anda krediidiastutustele laenu üksnes krooni kattevara ületavate reservide arvel.

RAHAPOLIITILISE RAAMISTIKU ARENG TAASISEISESVUSE AJAL

1992: KAASAEGSE RAHA- JA PANGASÜSTEEMI LOOMINE

1992. aasta rahareformile eelnev ja järgnev aeg oli keeruline nii Eesti majandusele kui ka finantssüsteemile. Keskpanga välisvaluuta-reservide suurus oli 1992. aasta lõpul kõigest ligikaudu 2,5 miljardit krooni, millest kohustustevaba reserv moodustas umbes 590 miljonit krooni. Keskmise kuupalk ulatus vaid veidi üle 1000 kroonini⁵ ning inflatsioonitempo kasvas 1992. aastal 1076%ni⁶. Oli vaja korrastada pangandusmaastikku ja luua turumajanduse tingimustes toimiv õigusraamistik.

⁴ Eesti Panga presidendi 29.12.2000 määrus nr 15 „Eesti Panga ja Eesti krediidiastutuste vaheliste väärtpaberitehingute kord“.

⁵ Statistikaameti andmetel oli keskmine brutokuupalk 1992. aastal 549 krooni ning 1993. aastal 1066 krooni.

⁶ Statistikaameti andmed, THL võrreldes eelmise aastaga.

17. juunil 1992 otsustas Eesti Panga nõukogu kehtestada pankade **kohustuslike reservide** määraks 15% kõigilt nõudmiseni hoiustelt, tähtajalistelt hoiustelt ja säästuhoiustelt. Nõue kehtis neile **pankadele, kus ei kasutatud endise NSV Liidu Riigipanga kehtestatud kontoplaani**. Eraldi reservimäär kehtestati Hoiupangale. (Väiksemate muudatustega kehtis selline kord kuni 1994. aasta keskeiseni.)

18. juunil 1992 kinnitati Eesti Panga nõukogu otsusega Eesti Panga ja volitatud pankade vaheliste **välisvaluutatehingute juhend**, välisvaluuta sisse- ja väljaveo uued eeskirjad ja rida muid välisvaluutatehinguid puudutavaid dokumente.

20. juunil 1992 algas **rahareformi otsustav etapp – rahavahetus**.

Eesti Panga käskkirjaga määrati Eesti krooni kursiks Saksa margasse 1 kroon = 0,1250 marka ehk 1 mark = 8 krooni.

Rahareformi päeval hakkasid kehtima Eesti Vabariigi **välisvaluutaseadus**, Eesti Vabariigi **rahaseadus** ja Eesti Vabariigi **seadus Eesti krooni tagamise kohta**.

1992–1994: STABIILSUSE TAGAMINE JA RAHASÜSTEEMI VASTU USALDUSE KUJUNDAMINE

Esimesed rahareformijärgsed aastad

Esimestel rahareformijärgsetel aastatel seati eesmärgiks **stabiilse finantskeskkonna loomine** ning **üldise usalduse kujundamine rahandussüsteemi vastu**, mis oli 1990. aastate alguse suurinflatsiooni ning panganduskriisiga tugevasti kahjustatud. Samuti oli stabiilsuse tagamine tarvilik selleks, et kindlustada areneva turumajanduse nõuetele vastava pangandussüsteemi kujunemist.

1993

1993. aasta jaanuaris käivitas Eesti Pank **lühiajalise rahaturu projekti**. See andis pankadele võimaluse pakkuda turule oma lühiajalisi likviidsusülejääke ning saada vajadusel lühiajalist laenu teistelt pankadelt. Ühtlasi loodeti projekti abil ilmselt vähendada ka eelnenud kümnendite panganduskultuurile omaseid põhjendamatuid lootusi kesk-pangapoolse finantseerimise suhtes.

Pankadevahelise usalduse suurendamist silmas pidades alustas Eesti Pank 100 000 kroonise nominaalväärtusega **28päevaste diskonteeritavate laenusertifikaatide** emiteerimist. Sertifikaatide esmamüük toimus iga kahe nädala tagant aset leidvatel oksjonitel. Need andsid pankadele võimaluse sooritada saajaprotsendiliselt garanteeritud teisese turu tehinguid ning aitasid seega kaasa pankadevahelise rahaturu arengule ja vastastikuse usalduse tekkimisele.

1994

Välisvaluutatehinguid puudutavate piirangute lõplik kaotamine

Rahareformiga kehtima hakanud ja välisvaluutatehinguid reguleerivate õigusaktide süsteemi (hõlmas piiranguid kapitalikonto tehingutele ning välissularaha sisse- ja väljaveo piiranguid, mitte-konverteeritava välissularaha vahetamise keeldu, välislaenude registreerimise nõuet jmt) leevendati järk-järgult ning kaotati 1994. aastal lõplikult. 1994. aasta suvel ühines Eesti välisvaluutapiirangute mitterakendamise kohustusega vastavalt Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirja VIII artiklile. Eesti oli üks esimesi Ida- ja Kesk-Euroopa üleminekumaid, kes kõrvaldas takistused kapitali vabale liikumisele.

1994. aasta veebruaris **kaotati täielikult piirangud kommertsbankade Saksa marga avatud positsioonile.**

1994. aasta märtsis **tühistas Riigikogu välisvaluutaseaduse**, millega kaotati välisvaluutatehingutelt viimased formaalsed piirangud ja lubati välisvaluutakontode avamine ka eraisikutest residentidele.

Meetmed rahasüsteemi efektiivsuse ja usaldusväärsuse tõstmiseks

Tõstmaks usaldust Eesti krooni vastu ja vähendamaks spekulatsioone krooni võimaliku devalveerimise teemal, alustas Eesti Pank 4. aprillil 1994 **Eesti krooni ja Saksa marga kuni seitsme aastase tähtajaga tähtaja- ja vahetuslepingute müümist.** (Tehingute sõlmimine lõpetati 1995. aasta märtsis, kui vajadus seda laadi instrumentide järele kadus.)

Kohustusliku reservi arvestuse ja kasutamise korra muutumine 1994. aasta juulis andis pankadele **võimaluse arvestada kohustuslike reservide ühe osana Eesti krooni sularahakassat** kuni 50% ulatuses kehtivast kohustuslike reservide kogusummast.

1995–1998: RAHAPOLIITILISE KESKKONNA STABILISEERUMINE JA ARENG

Aastatel 1995–1998 tõi Eesti krooni jäik seotus Saksa margaga Eesti majandusse rahvusvaheliste hindade stabiilsust. Rahapoliitilise keskkonna kujunemisel olid määra tähtsusega kolm protsessi: väliskapitali jätkuvalt suur sissevool Eestisse, tähtsamate valuutade kursimuutused ning Saksa marga intressimäärade mõju Eesti krooni intressimääradele.

1995

Rahapoliitilise olukorra stabiliseerudes vähenes vajadus 1994. aastal alustatud Eesti Panga **valuutakursi tähtaja- ja vahetustehingute** järele. Tehingute sooritamist hakati piirama 1994. aasta lõpul ja uute tehingute **sõlmimine peatati 1995. aasta märtsis**.

1996

Alustati TALIBIDI/TALIBORI noteerimist

9. jaanuaril 1996 kinnitati TALIBORI/TALIBIDI noteerimise reeglid.

Suuremad põhimõttelised muudatused rahapoliitika operatsioonilises raamistikus

1996. aasta keskel tegi Eesti Pank rahapoliitika operatsioonilise raamistikku rea olulisi muudatusi, et suurendada rahapoliitika usaldusväärsust ja läbipaistvust, vähendada finantssektori laienemisest tingitud süsteemset finantsriski ja tugevdada likviidsussüsteemi.

1996. aasta 1. juulil asendati pankade kohustuslike reservide pideva täitmise nõue **kohustusega hoida Eesti Pangas asuva arveldusarve saldo nõutaval tasemel ühe kuu keskmisena**. Pangad said igapäevasteks arveldusteks enda kasutusse märksa suurema baasrahapuhvri. See aitas vähendada likviidsusriski ning stabiliseerida pankadevahelise rahaturu intressimäärade taset. Pankade likviidsusjuhtimise distsiplineerimiseks jäi 20% reservinõudest siiski igapäevaselt jõesse ja seda osa sai kasutada üksnes trahviintressi eest.

Sularahakassa arvestamist kohustuslike reservide täitmisel vähendati 40%ni reservinõudest.

1996. aasta 1. juulil kaotas Eesti Pank **ostu- ja müügikursi erinevuse Eesti krooni ja Saksa marga vahelistes tehingutes**. Varem kehtinud väike kursivahe pärssis suuremate tehingukulude tõttu eelkõige lühiajalist intressiarbitraaži. Edeneva lõimumise taustal aitas selline tehingukulude vähendamine suurendada pangasüsteemi valuutakäivet – 1997. aasta detsembris oli valuutatehingute kuukäive 1996. aasta juuniga võrreldes 14 korda suurem.

Et luua täiendavat stiimulit pankade baasrahanõudluse stabiliseerimiseks, võttis Eesti Pank 1996. aasta teisel poolel **esmakordselt kasutusele hoiustamise püsivõimaluse pankadele**. Selleks, et vältida turuhäireid ja tõsta valuutakomitee usaldusväärsust, on pankade arveldusarve vaba jäägi eest iga kuu lõpus makstav intress väiksem Eesti rahaturu intressimäära st seotud Saksa Liidupanga diskontomääraga.

1997

Eesti Panga meetmed likviidsussüsteemi tugevdamiseks

1997. aastal avaldusid makromajanduskeskkonnas teravalt mitmed kiire majandusarengu kaasnevad ohud. Rahapakkumise (välja arvatud sularahapakkumise) kasvutempo oli suhteliselt kõrge, kiiresti kasvasid ka pankade rahapaigutused kodumaistesse laenudesse ja sellega võrdväärtsetesse võlainstrumentidesse. See tekitas vajaduse kohandada ka rahapoliitilist raamistikku. Eesti Pank võttiski rea meetmeid, mille eesmärk oli tugevdada likviidsussüsteemi.

Pidades silmas suurt väliskapitali sissevoolu, arvati 1997. aasta 1. juulist **kohustusliku reservi arvestusbaasi hulka summad, mille võrra pangad on väliskrediidiastutustelt võrreldes neisse hoiustatud rahaga rohkem laenanud**.

1997. aasta novembris kehtestati pankadele **ajutine lisalikviidsusnõue 2%** (detsembris 3%) suuruses kohustusliku reservi arvestusbaasist.

Selleks, et stabiliseerida pankade kuusisest kroonilikviidsust ja vähendada võimalikke arveldusriske, tõstis Eesti Pank 1. novembril **kohustusliku reservi igapäevase miinimumnõude 2%lt 4%le arvestusbaasist**. Ühtaegu suurenes ka kohustusliku reservi mittetäitmisel rakenduv trahviintress 20%ni.

Vastukaaluks tõsteti ka kohustusliku reservi miinimumtaset ületava jäägi eest makstav intress Saksa Liidupanga diskontomäära tasemele (1999. aasta jaanuarist alates on viitintressiks olnud Euroopa Keskpanga hoiuseintress).

1998

Kuni 1997. aasta sügiseni lähenes intressitase Eestis stabiilselt Saksamaa intressidele, eriti lühiajaliste intresside puhul. Sellesse trendi tõi muutuse Aasia kriisiga alanud ebastabiilsus maailma finantsturgudel. Aasia ja Venemaa kriis pärssis arenevaile turgudele suunatavaid kapitalivooge ning pani mitmes riigis proovile välisinvestorite usalduse püsimise. Valuutakomiteele tugineva rahasüsteemi ja rahaturu väikse mahu tõttu reageerisid lühiajalised intressid Eestis kiiresti muutustele väliskapitalivoogudes ning ka spekulatiivsetele rünnakutele krooni vastu, kuna keskpank ei sekkunud otseselt likviidsuse ja intressitaseme kujunemisse rahaturul. **Nii 1997. aasta lõpus kui ka 1998. aasta augustis tõestas valuutakomitee süsteem oma vastupanuvõimet ebastabiilses majanduskeskkonnas.**

1997. aasta kiirele majanduskasvule ning raha- ja laenuagregaatide ülikiirele kasvule järgnes 1998. aasta algul mõningane stabiliseerumine ning alates teisest poolaastast **majanduskeskkonna tuntav karmistumine**. Vähenesid nii välisnõudlus kui ka eelnevatel perioodidel harjumuspäraseks kujunenud välisfinantseerimine ja laenupakkumine. Piiratud laenuressursside tõttu tõusnud intressimäärad tingisid koos inflatsioonitempo oodatust kiirema langusega reaalinintressimäärade kasvu.

Kodumaiste likviidsuspuhvrite suurendamisele suunatud meetmed

Täiendava abinõuna pankade likviidsuspuhvrite suurendamiseks ja laenukasvu piiramiseks laiendas Eesti Pank 1998. aasta augustis-septembris **kohustusliku reservi arvestusbaasi summa võrra, mille kohta pangad on andnud garantiisid finantseerimisasutustele ning mitteresidentidest krediidasutustele.**

Arvestades sularahanõudluse vähenemist ning vajadust suurendada arveldussüsteemi likviidsuspuhvrid, vähendas Eesti Pank alates **19. juunist pankade sularahakassa arvestatavust kohustuslike reservide täitmisel 20%ni (varem 30%).**

1. septembrist arvestati kohustusliku reservi arvestusbaasi hulka täies mahus ka finantseerimisasutustele ja mitteresidentidest krediidasutustele antud **finantstagatised.**

TALIBORI ja TALIBIDI noteerimise muutunud põhimõtted

1. septembril 1998 muudeti pankadevaheliste rahaturu intressimäärade noteerimise põhimõtteid. Eesti Pank hakkas TALIBORI ja TALIBIDI arvestama kolme panga

(Hansapanga, Eesti Ühispanga ja Eesti Forekspanga) noteeringute põhjal ühe, kolme ja kuue kuu lõikes. Kaotati ära ühe nädala noteering ning piirang sama perioodi laenu- ja hoiuseintressi marginaalile. Summat, mille ulatuses noteerivad pangad olid kohustatud oma noteeringuga hoiuseid võtma või laenu andma, suurendati 1 miljonilt kroonilt 10 miljoni kroonini. TALIBORi ja TALIBIDi fikseerimist jätkati üks kord nädalas.

1999–2004: ETTEVALMISTUSED EUROOPA LIIDUGA ÜHINEMISEKS

Aastate 1999–2004 majanduspoliitilised eesmärgid olid stabiilne makromajanduskeskkond, püsiv usaldus valuutakomitee vastu ja edukad ettevalmistused ühinemiseks Euroopa Liiduga. Eesti raha- ja panganduspoliitika tulemuslikkust tunnistas tõsiasi, et rahvusvahelistele kriisidele vaatamata jäid kõik Eestile 1998. aastal antud rahvusvahelised reitingud jõusse.

Aastatel 1999–2004 tegi Eesti läbi arengu Euroopa Liidu kandidaatriigist liituvaks riigiks ning lõpuks liikmesriigiks. Üks liitumisläbirääkimiste eest vastutaja oli Eesti Pank. Keskpangal oli oluline roll teenuste ja kapitali vaba liikumise, majandus- ja rahaliidu, institutsioonide ja statistika peatükkides käsitletavate küsimuste ettevalmistamisel.

2002. aastal saatis Euroopa Keskpank (EKP) kandidaatriikide keskpankadele (sh Eesti Pangale) kutse osaleda alates Euroopa Liiduga ühinemise lepingu allkirjastamisest vaatlējaina EKP üldnõukogu ja Euroopa Keskpankade Süsteemi komiteede töös. Hääletusõiguseta vaatlēja staatus kestis ühinemislepingu jõustumiseni.

Detsembris 2002 esitas Euroopa Liit kümnele kandidaatriigile ametliku ühinemiskutse. Leping allkirjastati Ateenas 16. aprillil 2003 ning jõustus 1. mail 2004.

Septembris 2003 Eestis toimunud rahvahääletusel pooldas 66,9% osalenuist ühinemist Euroopa Liiduga.

1999

Majandus- ja rahaliidu kolmanda etapi algusega seotud muudatused

Seoses majandus- ja rahaliidu kolmanda etapi algusega 1. jaanuaril 1999 seoti 11 Euroopa Liidu riigi valuutad, sh Eesti krooni baasvaluuta Saksa mark, pöördumatult üksteisega ning käibeale tuli Euroopa ühisraha euro.

31. detsembril 1998 kehtestas Eesti Pank krooni kursiks eurosse 1 euro = 15,6466 krooni. See kurss on võrdne Eesti krooni ametliku kursiga Saksa margasse (1 mark = 8 krooni).

1999. aastal hakkas kehtima Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediitiasutuste vaheliste **välisvaluuta ostu- ja müügitehingute uus kord**. Eesti Pank hakkas Eestis tegutsevate pankadega teostama euro ja Eesti krooni ning ühisrahamaade omavääringute (pärast eurole üleminekut kehtis mõnda aega paralleelkäibe süsteem) ja Eesti krooni vahelisi ostu-müügi tehinguid ilma hinnavaheta. Valuutade loetellu, milles Eesti Pank teeb pankadega ostu-müügi tehinguid, kaasati kõik ühisrahamaade omavaluutad.

1. jaanuaril hakkas Eesti Pank pankade kuu miinimumnõuet ületavat arveldusarvete kuu keskmist saldot keskpangas tasustama varasema Saksa Liidupanga diskontomäära asemel **Euroopa Keskpanga hoiuseintressiga**.

Kohustuslike reserve tasustamine ning keskpanga kasumijaotuse strateegia

Rahvusvaheliste finantsturgude stabiliseerumine ja pingete vähenemine Eesti reaalmajanduses ning monetaarkeskkonnas võimaldas 1999. aastal rahapoliitikas senisest enam keskenduda pikemaajalistele strateegilistele küsimustele.

Alates 1. juulist 1999 hakkas Eesti Pank **tasustama kõiki krediitiasutuste poolt keskpanga arvelduskontodel hoitavaid vahendeid**. Varem maksis keskpank intressi vaid kohustusliku reservi miinimumtaset ületanud hoiuste eest.

1999. aasta septembris kinnitas Eesti Panga nõukogu **keskpanga kasumijaotuse strateegia** kolmeks aastaks. Strateegia rahapoliitiline lähtealus oli vältida Eesti Panga kapitali ja kohustustevaba välisvaluutareservi liiga kiiret vähenemist *a priori* kesksete majandusnäitajate suhtes enne Eesti ühinemist majandus- ja rahaliiduga. Nõukogu tugines tõsiasjale, et keskpanga kasumijaotuse alused peavad edaspidigi toetama rahapoliitika põhieesmärke ning kasumi jaotamine ei tohi mingilgi määral nõrgendada rahasüsteemi stabiilsuse tagamist.

TALIBORI ja TALIBIDI igapäevased noteeringud

8. veebruaril 1999 **muutus TALIBORI ja TALIBIDI noteerimisreeglistik**. Eesti Pank hakkas TALIBORI ja TALIBIDI fikseerima igal äripäeval kell 11. Noteerivate pankade hulka kaasati Merita Bank Plc ja Svenska Handelsbanken. TALIBORI ja TALIBIDI hakati arves-

tama noteeringute aritmeetilise keskmisena, jättes välja kõrgeima ja madalaima noteeringu. Noteeritavatele perioodidele lisati kaks, üheksa ja kaksteist kuud. Ühtlasi tühistati noteerivatele pankadele kehtinud kohustus oma noteeringuga laenu anda või hoiuseid võtta.

2000

Rahapoliitika operatsioonilise raamistiku reform

25. aprillil 2000 kinnitas Eesti Panga nõukogu **Eesti rahapoliitika operatsioonilise raamistiku reformi strateegia**, mis nägi ette krediitiasutuste kohustuslike reserve süsteemi ulatuslikumat ümberkorraldamist. Reformi lähim eesmärk oli tagada fikseeritud kursi sujuv toimimine valuutakomitee süsteemis ning vähendada turumoonutusi. Pikemas perspektiivis oli tegemist esimese sammuga Eesti rahapoliitika raamistiku järkjärgulisel ühildamisel euroala omaga.

Likviidsussüsteemi ajakohastamisele suunatud esimese reformietapi algust märkis Eesti Panga otsus **lõpetada laenusertifikaatide oksjonid** alates 20. maist 2000. (Oma esialgse eesmärgi – soodustada krooni rahaturu arengut – olid sertifikaadid täitnud. Pankade tulemuslikuma likviidsusjuhtimise ning rahaturu kasvanud mahu tingimustes ei sobinud intressilaega ja ülimalt piiratud mahuga instrument aga enam rahaturu hooajaliste hälvete tasandamiseks.)

2000. aasta 1. juulil **ühendati lisalikviidsusnõue pankade kohustusliku reservi nõudega**. Viimane suurenes lisanõude kaotamise arvel 10%lt 13%le. Selle otsusega loodi keskpangas hoitavatele reservidele ühtne õigusraamistik ning trahvimehhanism. (Kõigi reserve tasustamine alates 1. juulist 1999 oli muutnud eri tüüpi reservinõuete eristamise mõttetuks; samas muutus lisalikviidsusnõude täitmata jätmisel rakenduv karistus – kolmekordse reservinõude rakendamine järgmisel kuul – stabiilses keskkonnas tarbetuks.)

2001

Kohustusliku reservi süsteemi turupõhisemaks muutmine

2001. aasta 1. jaanuaril said pangad **loa täita kuni 25% kohustusliku reservi nõudest kvaliteetsete likviidsete välisvaradega**. 2001. aasta 1. juulil tõusis välisvarade arvestatavuse piirmäär 50%ni kohustusliku reservi nõudest.

2002/2003

Eesti kohustusliku reservi baasi arvestuse lähendamine eurosüsteemi raamistikule

2002. aastal valmistas Eesti Pank ette 1. märtsil 2003 rakendunud tehnilised muudatused Eesti kohustusliku reservi baasi arvestuse lähendamiseks eurosüsteemi raamistikule (Eesti Panga nõukogu võttis asjakohase otsuse vastu 31. oktoobril 2002). Kohustusliku reservi baasi kuuluvate **bilansikirjete ühtlustamise** kõrval tõid need muudatused kaasa ka tähtajalise arvestuse põhimõtte rakendamise: kohustusi hakati **eristama tähtajalise struktuuri** (järelejäänud tähtaeg üle või alla kahe aasta) **ja liigi järgi**. Nii nagu eurosüsteemis, võeti nüüd ka Eestis kasutusele sisuliselt kaks kohustusliku reservi määra: **üldmäär** kuni kaheaastaste kohustuste jaoks ja **erimäär** sellest pikema tähtajaga kohustuste ja repotehingute jaoks.

Eesti Pank rõhutas ühtlasi, et ettevalmistused rahapoliitika raamistiku ühtlustamiseks euroala omaga jätkuvad, kuid eelkõige lähtutakse Eesti ja Euroopa Liidu majandusolukorrast. Eesmärk on vältida rahapoliitilisi samme, mis ei ole majanduskeskkonnaga kooskõlas.

Uus valuutatehingute kord

2002. aastal kehtestati Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediitiasutuste vaheliste välisvaluuta ostu- ja müügitheingute uuendatud kord, mille alusel hakati Eesti kroonide eest ostma ja müüma Ameerika dollarit, Austraalia dollarit, eurot, Jaapani jeeni, Kanada dollarit, Norra krooni, Rootsi krooni, Suurbritannia naelsterlingit, Šveitsi franki ja Taani krooni.

2004

Kohustuslike reservide süsteemi edasised muudatused

2004. aasta märtsis jõustus mitu muudatust kohustuslike reservide süsteemis, mis muutsid selle turupõhisemaks ning lähendasid seda eurosüsteemi omale.

Alates 1. märtsist 2004 kaasati kohustusliku **reservi täitmiseks sobilike välisvarade hulka kõrge kvaliteediga ujuva kupongimääraga võlakirjad**.

Pangad **ei tohtinud enam võtta kohustusliku reservi nõude täitmisel arvesse sularahakassat.** (Ka eurosüsteemis ei arvestata pankade sularahakassat kohustuslike reservide osana.)

Meetmed laenumahu kiire kasvuga kaasnevate riskide maandamiseks

Eesti Pank juhtis 2004. aastal korduvalt avalikkuse, finantssektori ja valitsuse tähelepanu laenumahu kiire kasvuga kaasnevatele riskidele.

Laenumahu kiire kasvu ja jooksevkonto suure puudujäägi tõttu säilitas Eesti Pank 2004. aastal kohustusliku reservi nõude eri- ja ka üldmäära 13% tasemel, samal ajal kui euroalal oli üldmäär 2% ja erimäär 0%.

Valitsus vaatas koos Eesti Pangaga üle eluasemelaenuturu riikliku tugipoliitika. Selle tulemusena täpsustati KredExi rolli eluasemelaenude kättesaadavuse toetamisel.

27. juunil 2004 liitus Eesti vahetuskursimehhanismiga ERM2

2005–2007: ESIMESED AASTAD EUROOPA LIIDU LIIKMENA

2005

2005. aastal ulatus Eesti aasta keskmine inflatsioonitempo 4,1%ni. Tulutaseme ühtlustumise kontekstis võinuks kiire – ja tööjõu suurenevat tootlikkust arvestades ka tasakaalustatud – majanduskasvuga kaasnevat 3,4%ni ulatuvat tarbijahinnatõusu pidada loomulikuks. Siiski juhtis Eesti Pank pidevalt avalikkuse, finantssektori ja valitsuse tähelepanu tasakaalustatud arengut ohustavatele välis- ja siseriskidele. Väliste riskide all pidas keskpank eelkõige silmas nafta maailmaturu hinna tõusuga seonduvat. Sisemaiste riskide puhul rõhutas keskpank **vajadust vaadelda nõudluse ja pakkumise vahelkorda sektorite lõikes**, nii tööjõu- kui ka teenusteturul. **Üheks põhiküsimuseks pidas keskpank leibkondade võlakooormuse jätkuvalt kiiret kasvu.** 2005. aasta detsembris otsustas Eesti Pank astuda samme eluasemelaenudega seotud õigusraamistiku karmistamiseks.

2006

Meetmed tugevast sisenõudlusest tulenevate riskide ohjamiseks

2006. aastal oli **keskpanga tähelepanu pööratud eelkõige tugevast sisenõudlusest tulenevate riskide ohjamisele**. Eesti Pank juhtis korduvalt avalikkuse tähelepanu liiga optimistliku tarbimis- ja laenukäitumisega seonduvatele ohtudele.

2006. aasta märtsist jõustusid pangandusmäärustiku muudatused, mille põhieesmärk oli vähendada eluasemelaenudega seotud riske (vt ka „Panganduse õigusraamistik ja regulatsioon”). Kuna need muudatused aga ei vähendanud riske piisavalt, otsustas Eesti Pank tõsta **1. septembrist 2006 pankade kohustusliku reservi määra 13%lt 15%le. Selle otsusega andis keskpank selge sõnumi majanduse ülekuumenemise ohu tõsidusest**.

2007

2007. aastal hakkas Eesti sisenõudlus kiiresti vaibuma, laenumahu kasv pidurdus ja palgakasv hakkas aeglustuma. Aasta lõpupoole hakkas paranema ka välistasakaal. Samas tugevnes aasta jooksul märkimisväärselt hinnatõususurve ning palgafondi kasv ületas jätkuvalt tootlikkuse oma. Seega muutusid aasta jooksul rahapoliitika seisukohast olulised rõhuasetused.

Arvestades majanduse endiselt väga suurt tasakaalustamatust ja kõrget inflatsioonitaset, jäeti pankade **kohustusliku reservi määr laenumahu kasvu aeglustumisele vaatamata muutumatuks 15% tasemele**.

2007. aasta alguses **kaotati** kohustusliku reservi arvestamisel seni kehtinud **arvelduskonto igapäevase miinimumi nõue**, ajakohastati kohustusliku reservi nõude täitmata jätmisel rakendatavat trahviintressi ning täpsustati reservinõuete muudatuste kehtima hakkamise korda.

PANGANDUSE ÕIGUSRAAMISTIK JA REGULATSIOON

TAASISEISESVUMISE ALGUSEST 1992. AASTA RAHAREFORMINI

Eesti Pank taasasutati nõukogude korra ajal 1989. aasta detsembris vastu võetud **ENSV pangaseaduse** alusel. (Selle seaduse alusel tegutses keskpank kuni juunini 1993 ja kommerts pangad kuni jaanuarini 1995). Pangad järgisid rahareformieelsel ajal ja osaliselt hiljemgi NSV Liidu Riigipanga kehtestatud normatiive ja kontoplaani. Rahareformieelset tegevust turumajanduse oludesse sobiva panganduskeskkonna ettevalmistamisel ei saa siiski mingil juhul alahinnata.⁷

1992–1994: PANGANDUSSÜSTEEMI KAASAJASTAMINE JA KORRASTAMINE

Uutele turumajanduse tingimustele vastavatele aruandevormistikele ja usaldatavusnormatiividele üleminek algas 1993. aasta esimesel poolel. Sellega oli kiire, sest nagu näitas audiitorfirma Price Waterhouse poolt koos pangainspeksiooni töötajatega PHARE abiprogrammi raames läbi viidud seitsme suurema kommerts panga aruannete kontroll, oli Eesti kommerts pankade aktive riskitase suhteliselt kõrge. Eesti Pank rõhutas, et aktive tegeliku riski suurus peab kajastuma ka pankade aruandluses.

Esimestel rahareformijärgsetel aastatel oli Eesti pangajärelevalve jaoks suur probleem väljakujunemata õiguskeskkond, eriti pärssiv oli mahajäämus majandusvaldkonda korraldavate üldiste õigusaktide koostamisel. 1994. aasta lõpuni puudus Eestis nii kaasaja nõuetele vastav raamatupidamisseadus kui ka äriseadustik (raamatupidamisseadus hakkas kehtima 1. jaanuaril 1995, äriseadustiku kuulutas Eesti Vabariigi president välja 8. märtsil 1995). Minimaalselt vajalik normatiivibaas investeerimisfondide tegevuse kontrollimiseks loodi rahandusministeeriumi määrustega alles 1994. aasta lõpupoole. Üldise majandusnormatiivse keskkonna mahajäämus pangandusnormatiividega võrreldes piiras oluliselt pangajärelevalve seaduslikke võimalusi nõuda pankadelt kaasaegsele riskikäsitusele vastavat tegutsemist. Kaasaja nõuetele mittevastavad raamatupidamise alused raskendasid pankade aruannetes toodud andmete objektiivset hindamist.

Selle perioodi kulminatsiooniks ja ühtlasi lõpuks oli esimese kaasaegse krediitdiasutuste seaduse jõustumine 1995. aasta jaanuaris.

⁷ Täiendati pangaseadust, täpsustati keskpanga ülesandeid ja koostati Eesti Panga esimene põhikirj. Lisaks pärinevad sellest ajast esimesed pangandust reguleerivad õigusaktid, NSV Liidu Riigipanga kontoplaanist loobunud pankadele kehtestatud reservimäär, välisvaluutatehingute kord jms.

1993

1993. aasta 1. jaanuaril kehtestati Eesti pankadele **uus aruandluskord, mis vahetas välja seni kehtinud NSV Liidu Riigipanga aruandlusvormistiku**. Vana aruandlusvorm lähtus sotsialistliku plaanimajanduse põhimõtetest ega võimaldanud kajastada pankade tegelikku finantsmajanduslikku olukorda. Praktikas tähendas see, et erinevad pangad tõlgendasid bilansinõudeid erinevalt, mis raskendas andmete võrdlust.

16. veebruaril 1993 kehtestati Eesti Panga nõukogu otsusega **hoiu- ja laenuühistute asutamise, tegutsemise ja likvideerimise kord**.

11. mail 1993 kehtestati **uued karmimad nõuded pankade aktsiakapitali miinimumsuurusele**.⁸

18. juunist 1993 jõustus **Eesti Panga seadus**.

1993. aasta 1. juulist kehtestati pankadele **uued usaldatavusnormatiivid**: maksejõulisuse määr, likviidsusmäär ning kliendi ja panga riskikontsentratsiooni piirmäär. Nende väljatöötamisel arvestati nii Eesti panganduse tollase arengutaseme kui ka Euroopa Liidus kehtivate normatiividega.

Valutariski piiramiseks kehtestati **netovälisvaluutapositsiooni piirmäär** – panga valuutaaktivate ja valuutapassivate vahe ning kokkulepitud tähtajal toimuvate tehingute (mille eest raha on veel üle kandmata) suhe panga omakapitali. Panga kogu avatud netovälisvaluutapositsiooni piirmäär oli 30%, sh üksikute valuutade puhul kuni 10% ja Saksa marga puhul 250% (1994. aasta veebruarist on Saksa marga positsioon vaba).

1994

1994. aasta algul täpsustati **lootusetute laenude mahakandmise protseduuri**.

⁸ 1995. aasta 1. aprillist pidi aktsiakapital olema 15 miljonit, 1996. aasta 1. aprillist 25 miljonit ja 1997. aasta 1. aprillist 35 miljonit krooni. Nõukogude ajal vastu võetud otsuses kommerts- ja kooperatiivpankade asutamise kohta oli kirjas, et aktsiakapital peab kommerts pangas olema vähemalt 5 miljonit rubla ja kooperatiivpangas 1,5 miljonit rubla. Eesti Panga nõukogu kehtestas oma 1990. aasta 19. veebruari otsusega kommerts pankade põhikirjafondi alammääraks 5 miljonit rubla. Sisuliselt säilitati nõukogudeaegne normatiiv. Kuivõrd vahepealne hüperinflatsioon oli 5 miljonit rubla muutnud naeruväärselt väikeseks summaks ühe panga jaoks, oli kapitali alammäära tõstmine 6 miljoni Eesti kroonile (nõukogu 1992. aasta 7. oktoobri otsus) ja edasise suurendamise ajakava kehtestamine 1993. aastal kindlasti õigustatud.

Laenud, mille tagastamistähtajast oli möödunud 150 päeva, tuli maha kanda laenuriski reservi arvelt. Kui sellest ei jätkunud, tuli vastavad summad kanda ümberhindamiste realiseerimata kahjumi arvele. Sisuliselt oli tegemist esimese sammuga, mis kohustas panku oma vara ümber hindama.

Veebruaris muudeti netovälisvaluutapositsiooni arvestust. Muudatuse olulisim osa oli **Saksa marga avatud positsioonile kehtinud piirangute täielik kaotamine**, mis tulenes loogiliselt Eesti Panga raha- ja vahetuskursipoliitikast.

1994. aasta septembris kehtestati Eesti Panga nõukogu otsusega pankadele **tähtjad omavahendite miinimumsuuruste saavutamiseks**: 1. jaanuar 1996 – 50 miljonit krooni; 1. jaanuar 1997 – 60 miljonit krooni; 1. jaanuar 1998 – 75 miljonit krooni. Eesmärk oli tugevdada pankade kapitalibaasi ning soodustada süsteemisest konsolideerumist, mis omakorda võimaldab pankadel paremini täita finantsvahendaja rolli.

Riskide liigse kontsentreerumise vältimiseks ning huvikonflikti tekkimise võimaluste vähendamiseks alandati 1994. aasta septembris **ühe kliendi või omavahel seotud osapoolte maksimaalset lubatavat võlakohustuste summat 50%lt 25%le krediitdiasutuse omavahenditest**. Samuti kehtestati **lisanormatiivid nn sisemiste huvigruppide** tarvis.⁹

Panganduse ja pangajärelevalve juriidilist baasi tugevdas **krediitdiasutuste seaduse** vastuvõtmine Riigikogus 1994. aasta detsembris ja selle jõustumine 1995. aasta jaanuaris. Seaduse koostamisel lähtuti Euroopa Liidu riikides kehtivatest pangandusalastest õigusaktidest, arvestades seejuures siiski ka Eesti panganduse tollase arengutasemega.

1995–1998: FINANTSSÜSTEEMI KRIISIKINDLUSE TÕSTMINE JA PANGANDUSMAASTIKU EDASINE KORRASTAMINE

Krediitdiasutuste seaduse jõustumine jaanuaris 1995 tõi endaga kaasa usaldatavusnormatiivide ning sellega seonduva aruandluse muutmise vajaduse. Põhjalikult muudeti kapitali adekvaatsuse arvutamisreegleid (kaasati tururisk) ning kapitali adekvaatsuse

⁹ Krediitdiasutuse allasutuste, peaettevõtte ja peaettevõtte muude allasutuste võlakohustused kokku ei tohtinud ületada 20% krediitdiasutuse omavahenditest ning krediitdiasutuse juhtkonna liikmete, teiste töötajate, 5% või rohkem sissemakstud aktsiakapitali või hääli esindavate aktsionäride, samuti nendega seotud ettevõtete võlakohustused kokku ei tohtinud ületada 20% krediitdiasutuse omavahenditest. Pankade laenuportfellid tuli viia uute nõuetega vastavusse 1. jaanuariks 1996.

arvestusse lisati kapitali kolmas kiht¹⁰. Kõiki usaldatavusnormatiive hakati rakendada ka konsolideeritud arvestuses. Samuti täiendati riskikontsentratsiooni reegleid, valuutariski arvestust ja bilansiväliste tehingute aruandlust. Oluliselt muutus likviidsuse aruandlus ja lisandus investeringute aruanne.

Järelevalve üheks eesmärgiks sai infosüsteemide turvalisus, sest makse- ja sularahaautomaatide levik ning tele- ja Interneti-panganduse kasutuselevõtt nõudsid üha suuremat tähelepanu kõrgtasemel andmekaitse tagamiseks. Seetõttu kehtestati ka infotehnoloogilise auditi tegemise kohustus ning kindlad nõuded krediitdiasutuste infosüsteemidele.

Krediitdiasutustele kehtestati protseduurinõuded rahapesu tõkestamiseks.

Selle perioodi lõpus oli Eesti krediitdiasutustele kohaldatav seadusandlus üldjoontes sarnane arenenud riikide omaga ning näitajate võrreldavus oli tagatud. Järgmiseks eesmärgiks seati Eesti panganduse õigusraamistiku vastavus Euroopa Liidu nõuetele.

1995/1996

1996. aasta alguses hakkasid kehtima **uued krediitdiasutuste usaldatavusnormatiivide arvutamise juhendid ja aruandluse uus kord**. Põhjalikult täiendati kapitali adekvaatsuse ja riskikontsentratsiooni määrustikku, oluliselt muutus likviidsuse aruandlus ning uue vormina hakkas kehtima investeringute aruanne.

Eesti Panga presidendi määrusega kehtestati 1996. aasta maikuus **krediitdiasutuste hoolsus- ja protseduurinõuded seaduse rahapesu tõkestamist käsitlevate sätete rakendamisel**. (Rahapesu tõkestamist puudutava peatüki lisamine 1995. aasta algusest kehtima hakanud krediitdiasutuste seaduse versiooni oli esimene samm rahapesu tõkestamise raamistiku loomisel.)

1997

1997. aastal toimunud muudatustest on kõige olulisem 1. oktoobril 1997 **kapitali adekvaatsuse miinimummäära tõstmine 8%lt 10%le**.

Juulis 1997 suurendati Eesti omavalitsuste ning nende garanteeritud nõuete riskikaalu seniselt 50%lt 100%le.

¹⁰ Omavahendid kauplemisportfelli tururiskide katmiseks (Tier 3).

Oktoobris 1997 kehtestati krediidasutustele **infotehnoloogilise auditi tegemise kohustus** ning üldised nõuded krediidasutuste infosüsteemidele.

Krediidasutuste likviidsuse suurendamiseks kehtestati neile aasta lõpus **lisalikviidsusnõue** (kehtis kuni 1999. aasta lõpuni). Lisalikviidsusnõue täiendas kohustusliku reservi raamistikku, mida sel perioodil samuti edasi rendati (vt ka „Rahapoliitilise raamistiku areng taasiseseisvuse ajal“).

1998

1998. aasta aprillis võttis Riigikogu vastu **Hoiuste Tagamise Fondi seaduse**, mis pani aluse Eesti hoiusekindlustuse süsteemile. Seadus jõustus 1998. aasta oktoobris. Seaduse kohaselt tuli luua fond, mis tagaks krediidasutuse maksejõuetuks muutumise korral hoiuste väljamaksmise seadusega ettenähtud ulatuses ja korras. Seaduse jõustumisel tagati nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute hoiused 20 000 Eesti krooni ulatuses ühe hoiustaja kohta. Hoiuste tagamise lõpliku suuruseni – 20 000 eküüni – kavatseti jõuda 15 aasta jooksul. (Hoiuste Tagamise Fond tegutses kuni Tagatisfondi asutamiseni 2002. aastal.)

1998. aasta novembris võttis Riigikogu vastu **rahapesu tõkestamise seaduse**, millega kaotasid kehtivuse krediidasutuste seaduse vastavad sätted. Rahapesu tõkestamise seaduse kohaselt laienesid rahapesu vältimiseks ette nähtud kohustused lisaks krediidasutustele ka finantseerimisasutustele, sealhulgas kindlustusettevõtetele, investeerimisfondidele ja väärtpaberituru kutselistele osalistele.

1998. aasta suuremad muudatused usaldatavusnormatiivide arvestuses olid **tururiski arvestamine** kapitali adekvaatsuse näitaja arvutamisel, **kapitali kolmanda kihi kasutuselevõtt** ja **usaldatavusnormatiivide kehtestamine konsolideeritud arvestuses**.

Täiendati juba varem rakendatud **valuutariski arvestust**, kehtestades Saksa marga ja Eesti krooni ühispositsiooni piiranguks 15% netoomavahenditest, nagu kõigile teistelegi A-tsooni riikide valuutadele.¹¹

¹¹ B-tsooni riikide valuutade piiranguks jäi 5% netoomavahenditest, kusjuures erandiks olid Läti ja Leedu, mille valuutade piirang on 10% netoomavahenditest. Seoses Euroopa Liidu ühisraha euro käibeleetulekuga vaadeldi alates 1. jaanuarist 1999 ühise positsioonina eurot ja Eesti krooni (piirang 15% netoomavahenditest).

Täiustati **bilansivälise tehingute aruandlust**.

1998. aastal töötati välja tegevuskava „**aastaks 2000 valmisoleku**” saavutamiseks 1999. aasta keskpaigaks.

Pankade bilansimahu erakordselt kiire kasvu peatumine ning äkiline aktsiaturu langus 1997. aasta lõpus tekitas pankadele tõsiseid raskusi ja viis 1998. aasta lõpuks suurte tegevuskahjumiteni. **Juhtunu analüüs näitas, et see oli olulisel määral tingitud puudustest pankade üldjuhtimises ja sisekontrolli tegevuses.** Analüüsi tulemusel kajastusid uues krediidasutuste seaduses, mis võeti vastu ja jõustus 1999. aastal.

1999–2004: FINANTSSÜSTEEMI TOIMIMISKESKKONNA ARENDAMINE EUROOPA LIIDUGA ÜHINEMISE EEL

Euroopa Liiduga ühinemise perspektiivi ja panganduse rahvusvaheliste kontaktide tihenemise tõttu oli sel perioodil prioriteediks **pangandust reguleerivate õigusaktide ja järelevalvemetodite ühtlustamine rahvusvaheliste standarditega.**

1999

9. veebruaril 1999 võttis Riigikogu vastu **krediidasutuste seaduse uue redaktsiooni**, mis jõustus 1. juulil. Krediidasutuste seaduse uus redaktsioon arvestas krediidasutuste tegevust ja nende järelevalvet reguleerivate ELi direktiivide nõudeid ning suurendas pangajärelevalve õigusi ja volitusi kooskõlas rahvusvaheliselt aktsepteeritud nõuetega. Pangajärelevalve sai laiema õigused informatsiooni hankimisel ning pankade ja ka teiste konsolideerimisgrupi ettevõtete kohapealsel kontrollimisel. Uue redaktsiooni mõju kaasaegse panganduskeskkonna kujunemisele Eestis oli märkimisväärne ning sellele järgnes mitme olulise rakendusakti kehtestamine:

- Krediidasutuse likvideerijate ja krediidasutuse ajutise halduri ja pankrotihalduri aruandluse esitamise kord (mai 1999)
- Krediidasutuste usaldatavusnormatiivide uus redaktsioon (juuli 1999)
- Krediidasutuse ja välisriigi krediidasutuse filiaali tegevusloa taotlemise ning väljaandmise kord ja tegevusloa taotlemisel esitavate dokumentide loetelu (juuli 1999)
- Pangas olulise osaluse omandamise loa taotlemise kord ja nõuded koos loataotlusega esitavate dokumentide kohta (oktoober 1999)
- Krediidasutuse juhtide ja teiste krediidasutuste seaduses nimetatud ametikohtadel töötavate isikute nõuetele vastavust kinnitavate andmete esitamise kord ja nende

isikute majanduslike huvide deklareerimise kord (oktoober 1999)

- Krediidiasutuste avaliku aruandluse kord (oktoober 1999)

2000

Selleks, et tõhustada krediidiasutuste krediidiriski juhtimist ja saada paremat ülevaadet krediidiasutuste laenuportfelli kvaliteedist, struktuurist ja väärtusest ning selles sisalduvatest riskidest, kehtestati krediidiasutustele **laenude hindamise miinimumnõuded ning ebatõenäoliselt laekuvate nõuete kuludesse kandmise kord**.

2000. aasta alguses tühistati 1998. aasta algusest kehtinud **üldise riskireservi arvestuse kord**. Analüüsi tulemusel leiti, et arvestades pangasektori õigusraamistiku arengut ja krediidiasutuste sisemise riskijuhtimise täiustumist, on vajadus arvestusliku riskireserviga määratletud piirangu järele kadunud.

2001/2002

Panganduse arenemisega kaasnevate uute riskide paremaks jälgimiseks ja ELi uuenenud direktiivide ülevõtmiseks osutus vajalikuks täiendada senist, 1999. aastast kehtinud krediidiasutuste kapitali adekvaatsuse arvutamise korda. Uue raamistiku kehtestamise eelduseks olevad muudatused krediidiasutuste seaduses kiitis Riigikogu heaks 2001. aasta sügisel ning **kapitali adekvaatsuse arvutamise uus juhend** jõustus 1. juulil 2002. Uuendatud raamistik vastas täielikult ELi uuenenud direktiividele. Olulisemad uuendused puudutasid võimalust kasutada **tähtaegade ja muude tunnuste poolest sarnaste instrumentide puhul tasaarvestust** krediidiriskile avatud positsiooni vähendamiseks. Samuti lisandus seni puudunud **kauba ja selle tuletisinstrumentide** riski arvestus.

Selleks, et täiendada finantssektori turvavõrgustikku ja suurendada väikehoiustajate ning investorite usaldust finantssektori vastu, koostati 2001. aastal rahandusministri ja Eesti Panga osalusel **Tagatisefondi seaduse eelnõu**. Riigikogu võttis seaduse vastu 2002. aasta algul. Tagatisefond asutati 2002. aasta juulis.

2003

Aastaid 2001–2003 iseloomustas välisraha senisest ulatuslikum kaasamine pankade poolt ning eraisikute suurenenud aktiivsus laenuvõtmisel. Seetõttu pidas Eesti Pank vajalikuks võtta mõningaid meetmeid ja teavitada avalikkust võimalikest probleemidest.

Eesti Pank juhtis koos finantsinspeksiooniga pankade tähelepanu laenumahu kiire kasvuga kaasnevatele ohtudele. Rõhutati vajadust teavitada kliente laenamisega kaasnevatest riskidest ning juhtida nende tähelepanu võla teenindamise kulude võimalikule suurenemisele tulevikus.

Eesti Pank tegi valitsusele ettepaneku **vaadata üle senised riigi pakutavad eraiskute laenamist soodustavad instrumendid.**

2003. aastal muudeti pankade kapitali adekvaatsuse raamistiku valuuta- ja tururiski konsolideeritud arvestust. **Kadus võimalus turu- ja valuutariske kajastavaid positsioone tütaretevõtete vahel tasaarvestada.**

2004–2007: LÕIMUMINE EUROOPA LIIDU PANGANDUSRAAMISTIKUGA

Seda perioodi iseloomustasid ühelt poolt Eesti saamine Euroopa Liidu liikmeks ja sellega kaasnenud arengutõuge, teisalt aga algav majanduse jahtumine ja esimesed märgid ebakindlusest üleilmsetel finantsturgudel. Tähtsustus rahvusvaheline koostöö finantsjärelevalve vallas.

Suur põhimõtteline muudatus panganduse normatiivses keskkonnas oli Basel II (uuen-
datud riskitundlikum kapitali adekvaatsuse arvutamise kord) põhineva usaldatavusnormatiivide raamistiku kasutuselevõtt.

2004

2004. aasta muudatused pangandust reguleerivates õigusaktides olid eelkõige seotud Eesti saamisega Euroopa Liidu liikmeks. Krediidiasutuste seaduse muudatused olid seotud krediidiasutuse likvideerimise ja saneerimise direktiivi ühtlustamisega, samas täpsustati tegevusloa taotlemise protseduure ning turuosaliste ja finantsinspeksiooni vahelisi suhteid. Üks olulisi muudatusi oli **ELi ühtse tegevuslitsentsi põhimõtete** kasutuselevõtt – teises liikmesriigis tegutseva krediidiasutuse filiaali puhul asendus tegevusloa taotlemise kohustus teavitamiskohustusega.

Eesti ühinemine Euroopa Liiduga tõi kaasa muudatusi ka pankade usaldatavusnormatiivides. Krediidi- ja valuutariski arvutamisel arvati kõik **uued ELi riigid madalamat riski kandvate ehk A-tsooni riikide hulka.** Varasemalt kohalikele omavalitsustele ja investeerimisühingutele sätestatud 50% suurune riskikaal viidi ELi direktiiviga sätestatud 20% tasemele.

2005

2005. aasta oktoobris võttis Riigikogu vastu **e-raha asutuste seaduse**.

2005. aasta kõige olulisem pangandusmäärustiku muudatus oli kapitali adekvaatsuse arvutamisel kasutatava **eluasemelaenude riskikaalu tõstmine 50%lt 100%le**.

2006

2006. aastal jõudis lõpule Euroopa Liidu **uue kapitali adekvaatsuse arvutamist sätestava direktiivi ülevõtmine Eesti õigusraamisikku**. See tähendas ulatuslike muudatuste tegemist olemasolevas krediitdiasutuste seaduses ning uue usaldatavusnormatiivide määruse väljatöötamist. Eesti Panga määrusega sätestati üksikasjalikud reeglid uue kapitali adekvaatsuse raamistiku põhjal arvutatava kapitalinõude määra arvutamiseks. Peamiseks erinevuseks võrreldes ELi direktiiviga on see, et **Eestis on üldine kapitalinõude määr nii krediidi- kui ka tururiski jaoks jäetud endiselt 10% tasemele**.

2007

2007. aasta lõpus täiendati sama aasta 1. jaanuarist kehtima hakanud Basel II põhist usaldatavusnormatiivide rakendamise ja arvutamise korda. Kuigi laenumahu kasv oli hoogsalt raugemas ja laenukoormuse suhe majapidamiste kasutatavasse tulusse stabiliseerumas, olid laenukoormuse kiire kasvuga seotud riskid endiselt kõrged. Seetõttu otsustas Eesti Pank **kehtestada 2008. aastaks Basel II põhises usaldatavusnormatiivide rakendamise korras eluasemelaenude riskikaaluks 60%**.